

MOLDOVÁN DOMOKOS

„HALÁLNAK HALÁLÁVAL HALSZ...”

Rövidfilm-forgatókönyv*

KODÁLY ZOLTÁN emlékére

„Végezetül pedig arra szeretném a gyűjtők figyelmét felhívni, hogy — ha már hangosfilmfelvétel nem valósítható meg — legalább fényképfelvételek készüljenek a közlőkről, a játék- és táncjelenetekről... Ezzel is közelebb juttatjuk gyűjteményünket a való élethez.”

BARTÓK BÉLA (1936)

„Miért ne lehetne természetes ma egy film olvasása is?”

ERNEST BETTS (1934)

I. Tétel: KOPORSÓFONÁS

(Helyszín: Szegvár, Kurca-patak partja.) Pákászok fűzfavesszőt fonnak — mint párkák az élet fonalát.

Csak a kezük,
a vesszőfonadék
látszik.

Láttátuk feleim szümtükkel,
mik vogymuk. Isá pur és chomuu
vogymuk. Menyi milosztben
terümtévé elevé miü isemüküt
Ádámüt, és odutta volá neki
párádisumut házoá. És mend
párádisumben volou gyimilcsik-
tül munda neki élnie. Heon
tilutoá üt igy fa gyimilcsé-
tül. Gye mundoá neki, méret
nüm eneik. „Isa, ki nopun emdül
oz gyimilstүүл, halálnek hálá-
lál holsz.”

A pákászok lassan
befejezik a fonást,
az elkészült fonott-
koporsót két botra
helyezik, s elindul-
nak vele a vízparton.

* A Moldován Domokos írta és rendezte, Kende János fényképezte film 1971 októberében az olaszországi Orvietóban megrendezett II. Nemzetközi Néprajzi Filmfesztiválon díjat, majd 1972 áprilisában a Velencei Biennálé I. Nemzetközi Etnológiai és Szociológiai Filmfesztiválján diplomát kapott.

Kaszás e földön a halál,
Ki mindenütt rendet kaszál,
Erejét mutatja,
Kaszáját forgatja,
Virágokat nem szán,
Körökkel egybehány.
Jaj, ódd magad szép virágszál!

II. Tétel: FEHÉR GYÁSZ

(Helyszín: Csököly, hófedte utca, majd parasztszobabelső.)

Hosszú falusi utca télen,
mindkét oldalán házakkal.
Asszonyok jönnek a házakból,
„fehér-gyászba“ öltözve,
mint megannyi menyasszony.
Még hó fedí az utat,
de már olvad, sár van.
Télvégi fehér köd kavarog.
Az asszonyok, férfiak egy régi ház előtt gyülekeznek,
— itt van a halott.
Egy közülük kiválik, és a kerten át az út végén az erdő felé tart.
Szembetalálkozik három öregasszonnyal, s együtt folytatják útjukat a halottas házhoz.
A ház előtt már összegyűltek a virrasztóasszonyok.
Némán, egyenként lépnek be a kis ajtón.

A nyitott ajtón át a már bent lévő virrasztóasszonyok virrasztóéneke hallatszik.

2. kép (parasztszobabelső)

Az ajtóval szemben fekszik letakarva a halott a „hidegágyon“.
Körülötte félkörben az asszonyok, a szoba sarkában, a kemencénél a férfiak.
A szoba közepén asztal, rajta két üveg bor és énekeskönyv.
Előtte ülnek háttal „féretető“ nélkül a rokonok.
A virrasztók énekeskönyvükre hajolva énekelnek.
A virrasztóének befejeztével feláll helyéről egy öregasszony — a feleség —, és elsiratja halott férjét.

E mulandó világban
Elvégeztem életemet.
Szomorú koporsóba
Be is tették már testemet.
Vagyon immár boldogságom,
Jézusomnál vigasságom.

Szenvedélyes gesztusaival,
mintha a világot akarná
magához ölelni, fájdalma-
ban — férje helyett.

A többi asszony
szintén sir.

Körüljárja a ravatalt,
zsebkendőjét szája
előtt húzogatva „éne-
kel”, a szavak mint
megannyi mély seb sza-
kadnak fel belőle, hang-
ja meg-megcsuklik.

Könnyeiből kifogyva,
siratástól kifáradva
a ravatalra rogy —
mint szárnyaszegett
madár.

Végző szavai után feláll
az asztal mellől egy
rokon-asszony, s borral
kínálja szomszédját.
A borosüveg körbejár,
mindenki iszik egy kor-
tyot, s továbbadja.
Mintha erőt gyűjtenének
a virrasztáshoz, az ének-
lés, siratás folytatásá-
hoz.

III. Tétel: HALOTTI TÁNC

(Helyszín: Vargaszeg, udvaron tartott
lakodalom éjfélen, kora hajnalán.)

A „halál” — fehér
lepedőbe öltözött
férfi, kezében ka-
szával, a lakodal-
mas nép közé jön, s
megáll az asztalok
között.

(A feleség egyedül kezd siratni.)

Jaj, párom, kedves párom,
kedves, felejthetetlen drága jó párom,
akit nem tudok kimondani,
Kedves, jó dolgos, jó családos,
jó kenyérkereső.

Drága kincsem, kedves párom,
akit nem tudok elfelejteni,
el kell most válnom tőled,
angyalom.

Soha nem felejthetlek,
drága jó párom.

Angyalom-angyalom magamra maradtam,
drága, kedves jó párom,
drága, kedves felejthetetlen
drága jó párom.

Úgy maradtam, mint az útszéli fa,
aki egyedül áll magába,
hajtogatja a szél.

Mint az árva madár,
aki egyik ágról a másikra száll.

Drága kincsem, kedves párom,
az Úrjézus veteményes kertjébe,
drága angyalom, a halottaknak sorába,
oda vársz majd engem is.

Csendes legyen nyugvóhelyed,
Boldog legyen a fölvirradásod.

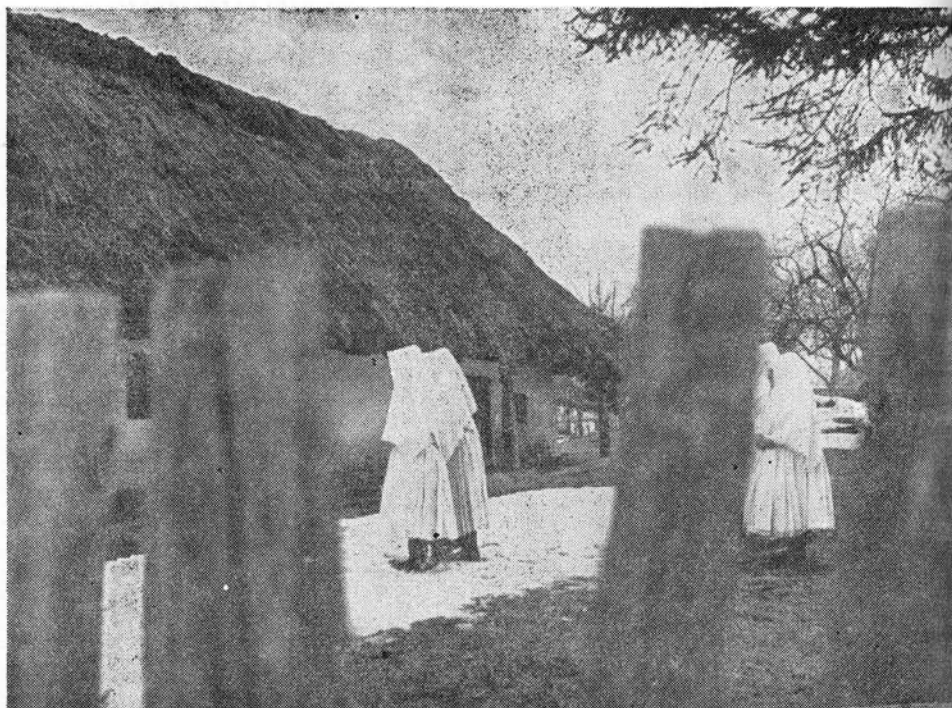
Isten veled, drága kincsem,
kedves, drága jó párom,
mást nem tudok mondani,
angyalom, angyalom,
drága jó párom.

Egy asszony: Igyanak.

Egy másik asszony: nem, nem iszom.

Egy harmadik asszony: igyék kelt.

(A dal utolsó sorát halljuk csak.)
... más faluból várom a szeretőmet!

Jelenet Moldován Domokos filmjéből (Szebellédy Géza felvétele)

A lakodalmas nép
előbb egy pillanatra
meglepődik, majd
lassan-lassan ismét
feloldódik.

Nagy mozdulatokkal
megfeni kaszáját.

Mikor ezt egy férfi meglátja a lakodalmasok közül, kiált:
Halljunk szót, uraim!

(A „halál“ mondókája, köszöntője.)

Csend, figyelem, ezzel kezdem szómat,
Hamar eldarálom mondanivalómat.
Másvilágról jöttem, Halál az én nevem,
Sürgős az én utam, azért idejöttem.

*

Szép koszorús lányokon most végignézek,
Azokat most nem bántom,
Csak a hasamat a hasukra teszem,
Látom szívetekből, nagy a kíváncsiságotok,

Szeretnétek ti is az asszonyok
soraiba jutni,
De azt az én kaszám meg nem engedheti.
Szép vőlegény helyett a Halál vár rátok,
Szentmihály lova fel van ékesítve,
En leszek a kocsis, aki elhajt véle.

*

Köszörülöm kaszám, levágom nyakatok,
Így múlik el aztán földi boldogságtok!

*

Hát ti süttőkön meghízott vőfélyek,
hol vagytok?
Bakkecske módjára ne ugrádozzatok.
Kaszával a nyakatok egyből lenyisszan-
tom.

*

Köszörülöm kaszám, levágom nyakatok,
így múlik el aztán földi boldogságtok.

*

Most megtelt szekerem, másfelé haladok,
Mind elhordom ezt a sok korhelyt
s naplopót.
Te holtraseppent cigány,
Húzd rá az indulót!

(cigányzene és lakodalmas nép éneke:)

Reggel felé, . . . ritkulnak a csillagok.
Kelj fel babám, mert búcsúzni akarok.
Fel is kelek, mert nem bírok aludni,
Fáj a szívem, hogy tőled kell búcsúzni.

Egy férfi: Meghalt a Bene Vendel,
nézzétek!

Egy nő: Hol a szeretője?

Ismét nagy mozdu-
latokkal megfeni
kaszáját, fenés
közben körbe forog,
hogy jobban lát-
hassa mindenki az
asztalok között.

A fészker mögött egy
fiatal fiú öltözik,
sötét ünneplőjét le-
vetve fehér golyos
inget-gatyát húz:
betyárruhát, fejére
pörge kalapot.
Átfut a kert mögött
a mezőre, s lefek-
szik a földre, „mint
kimerült mulató,
mintha meghalt volna.“
A zenészek észreve-
szik, s a Bene Ven-
del játék nótáját
kezdik játszani.

Játék szerinti szere-
tője már fut át a me-
zón, ráborul a „halott-
ra“, elsiratja, majd
fehér kendőjével dör-
zsölni kezdi kezét, lá-
bát, törzsét — mintegy
életre hívja.

A fiú — Bene Vendel —
lassan feléled, feláll,
szeretője körüljárja, mire
Bene Vendel derékon fogja,
s táncolni kezdenek.

A lakodalmas nép is fel-
állt az asztaloktól, kö-
rülveszi őket, majd szín-
tén táncra kerekedik.

Bene Vendel — a fiú — és
szeretője — a lány — egy-
re önfeledebben táncolnak,
már csak az ő átszellemült
„táncoló arcukat“ látjuk.
A ritmus egyre fokozódik,
a lány a tánc közben már
szinte repül,
vadul összeölelkeznek.
A kép kimerevedik.

A Bene Vendel-dallam gyors
csárdás dallamára vált át.